

“CHINOQ” HIKOYASIDA TUSH MOTIVI

Raxmatova Rayhona Mirzohid qizi

Sharof Rashidov nomidagi SamDU I bosqich doktoranti

rayhonraxmatova59@gmail.com

Рахматова Райҳона Мирзоҳид қизи

Адабий таълим ривож ва истиқболи масалалари

Annotatsiya: Ushbu maqolada H.Ahmedovaning “Chinoq” nomli hikoyasi tahlilga tortilgan. Hikoya davomida kishi ruhiyati bilan tabiat tasviri oʻrtasidagi qisman bogʻliqlik va tush motiviga toʻxtab oʻtiladi. Tushning nasriy asarlardagi ahamiyati va hikoyada tutgan oʻrni tahlil qilinadi

Kalit soʻzlar: hikoya, nasriy asar, “Chinoq”, peyzaj, ruhiyat, xavotir, tush, ov, Bahrom, Saodat momo, kelin va b.q.

Аннотация: В данной статье анализируется рассказ Х.Ахмедовой “Чинок”. На протяжении всего рассказа рассматривается частичная связь между психологией человека и изображением природы, а также мотив сновидений. Анализируется значение сна в прозаических произведениях и его роль в рассказе.

Ключевые слова: рассказ, прозаическое произведение, “Чинок”, пейзаж, психика, тревога, сон, охота, Бахром, бабушка Саодат, невестка и т.д.

Abstract: This article analyzes H. Ahmedova's story “Chinoq”. Throughout the story, the partial connection between the human psyche and the depiction of nature

and the dream motif are examined. The significance of dreams in prose works and their role in the story are analyzed.

Keywords: story, prose work, “Chinoq”, landscape, psyche, anxiety, dream, hunt, Bahrom, Saodat momo, daughter-in-law, etc.

Aksariyat nasriy asarlar, jumladan kichik hajmli hikoyalar odatda tabiat tasviri bilan boshlanishi ko‘p hollarda kuzatiladi. Jadid adabiyoti namoyondalaridan Cho‘lponning “Kecha va Kunduz”, A.Qodiriyning “O‘tkan kunlar”, Z.Qurolboy qizining “Mashaqqatli hayot so‘qmoqlari”, jahon adabiyoti namoyondalaridan Sh.Brontening “Jeyn Eyr” kabi romanlari, shu bilan bir qatorda A.Qahhorning qator hikoyalari aynan tabiat tasviri bilan boshlanganligi adabiyotshunoslik ilmida ma’lum. Quyida tahlilga tortilgan H.Ahmedovaning “Chinoq” nomli hikoyasi ham aynan peyzaj tasviri bilan boshlangan. *“Osmonni quyuq qora bulut qopladi. Jizzali kulchalarni yopayotgan Saodat momo qishning izg‘irinida junjikkancha qo‘lidagi kosov bilan tandir cho‘g‘ini obdon kavlati...”*[127-b.]¹ Ko‘rinib turibdiki, hikoya tabiatning sovuq manzarasini tasvirlash bilan boshlangan. Nasriy asarlarda, jumladan, kichik hikoyalarda tabiat tasvirining qay yo‘sinda boshlanishi bilan qahramon ruhiy holatini ko‘rsatib berish mumkin. Masalan, sovuq yoki tund havo tasvirlanayotgan paytda asar qahramonlarining ham kayfiyati va ruhiy holati shunga mos bo‘ladi. Kayfiyatsiz, tushunarsiz, o‘zini horg‘in his qilgan holatda gavdalandi. Yoki aksincha, tabiatda bahor havosi, gullar, chiroyli tabiat manzarasi haqida gapirilganda qahramonlar ko‘tarinki ruhiy holatda ko‘rinadi. “Chinoq”da ham xuddi shunday. Hikoya tabiatning izg‘irinli qish havosi tavsifi bilan boshlangan va shu orqali Saodat momoning tushkun holati ham ko‘rsatilgan.

¹ Ахмедова Халима. Шудрингли парчалар (матн). – Тошкент: “Адабиёт” нашриёти, 2024. – 384б.

Ammo, shuni ham aytib o'tish kerakki, momoning bu holatiga faqatgina qish havosi aloqador emas. Kechasi ko'rgan tushi unga tinchlik bermaydi. Bu yerda qish ruhiy holatni ko'rsatishda yordamchi vosita vazifani bajargan xolos. Momoning holatiga ta'sir qilgan narsa bu uning tushi edi (*Tunda ko'rgan qo'rqinchli tushi ta'sirida momoning yuragi sal g'ash tortgan edi...*) Saodat momo ko'rgan tushining ta'birini bilmasdi, xayoliga yomon fikrlarni keltirmaslikka harakat qilib chalg'ish maqsadida oshxona ishlari bilan o'zini band qilib yurar edi. Shu bilan birga oy kuni yaqinlashib qolgan keliniga yengillik qilishga harakat qilayotgandi. Lekin hikoya davomida bo'layotgan jarayonlar unga yana tinchlik bermay, ko'nglini g'ash qilaverdi. O'g'li Bahromning "borma" deyishiga qaramay ovga ketib qolishi va yana tunda ko'rgan tushining takrorlanishi momo ko'ngliga battar vahima soladi. (*Boshini yostiqa qo'ydi-yu uxlab qoldi. Va yana almoyi-jalmoyi tushlar ko'radi. Xuddi tunda ko'rgan tushi takrorlanardi...*)

Hikoya davomida tush motiviga qayta-qayta urg'u beriladi va hikoya so'nggida aynan nega tush unsuriga alohida ahamiyat berilgani ma'lum bo'ladi. Hikoyani tahlil qilishda avvalo tush motiviga to'xtalib o'tish lozim. Tush motivi, umuman motivning nasriy asarlardagi ahamiyati qay darajada muhim degan tushunchaga aniqlik kiritish lozim. "Adabiyotshunoslik terminlarining Ruscha-o'zbekcha izohli lug'ati"da "Motiv syujet tarkibidagi halqalardan biri", deb ta'rif berilgan. Syujet asar mazmunini tashkil etgan voqealar tizimi bo'lsa, motiv shu voqelikni yuzaga keltiruvchi asosiy unsur hisoblanadi. Ya'ni, nasriy asarlar qurilma-strukturasini motivlarsiz tasavvur etish mumkin emas. Bunda har bir motiv alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, tush motivi orqali yozuvchi ko'pgina holatlarga oydinlik kiritib o'tadi. Qahramonlar ruhiyatini ham ifodalash uchun tush motividan foydalanadi, voqealar rivojida sodir bo'lishi kutilayotgan holatlarni biroz ko'rsatib o'tishga harakat qiladi.

Adabiyotshunoslikda badiiy psixologik tahlil vositalaridan eng qadimiysi tush motivi hisoblanishi darsliklardan va badiiy asarlardan ma'lum. Eng go'zal namunalar esa, xalq og'zaki ijodi bo'lmish ertak va dostonlarda o'z aksini topgan. "Musofirbek"(yoki "Sotilgan tush"), "Davlatmirza", "Ibratli tush", "Malikai Birmisqol" va h.k ertaklarda tush motivining namunalarini uchratish mumkin. Bugungi kun ijodkorlarining asarlarida ham tush motivi o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Misol uchun, U.Hamdamning "Muvozanat" romanida Amirning tush ko'rgani va tushida unga payg'ambarimiz tomonidan "...Amir chilla o'tirsin" deganlari haqida to'xtalgan. Shundan keyin Amir chilla saqlagani asar voqealaridan ma'lum. Qolaversa, Yusuf a.s. ham tushlar ta'birining eng bilimdoni bo'lgani din tarixidan ma'lum va mashhur. Yuqoridagi misollardan ko'rinib turibdiki, tush motivi o'z ahamiyatiga ega.

Hikoya tahlilida ham aynan tush motivi alohida ahamiyatga ega. Yuqorida aytib o'tilganidek, hikoya davomida tush motiviga qayta-qayta urg'u beriladi. Saodat momoning bir xil tushni ko'raverishi ko'nglini g'ash qilib qo'yadi. Chunki tush ta'biriga deyarli barcha insonlar ishonadi. Saodat momoning tushi ham o'g'li Bahromning ov paytida ohu bolasining qulog'iga otgan o'qi va nevarasining qulog'ida chinqoq bilan tug'ilishi o'rtasida bog'liqlik bor edi. Nevarasining qulog'idagi chinqoq xuddi o'qdan qolgan chandiqa o'xshardi. Momo tushi o'ngidan kelmasligi va bu safar nega bunday bo'lganiga hayron bo'lib uyiga ketadi. Bahromning og'zining tanobi qochib (*–Eh, bugun kichik ohu bolasini nishonga to'g'ri ololmadim. Ikki marta otgan o'qim faqat qulog'iga tegdi, qochib ketdi, lanati...*) ov paytidagi voqeani aytib berishi mommoni butunlay esankiratib qo'yadi. Ko'rgan tushi va ovdagi voqeaning bog'liqligi nevarasining qulog'idagi chandiqa bashorat ekani hikoya so'ngida ma'lum bo'ladi.

Yozuvchi ushbu hikoya orqali tushning inson ruhiyatiga ta'sirini ko'rsata olgan. Badiiy asarlarda qahramon ruhiy holatini ko'rsatishda ham tush motivi o'z ahamiyatiga ega. Hikoyada aynan tush orqali Saodat momoning ichki kechinmalari va aynan shuning ta'siri hayotiy voqealarda munosabat kasb etishi jonli tarzda tasvirgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Аҳмедова Ҳалима. Шудрингли парчалар (матн). – Тошкент: “Adabiyot” nashriёти, 2024. – 384б.
2. Каримов Ҳ. Кечаги ўзбек насрида ҳаёт ҳақиқати ва инсон концепцияси (70-80 йиллар). – Т., – 2018, “Yangi nashr”, 318 б.
3. Umurov H., Nasirov A. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – Samarqand 2021, – 251b.
4. Hamdam U. Muvozanat. – Toshkent: “Sharq” nashriyoti, 2007. – 251b.